

Anouke Bakx, Maartje van den Brand en Ton van Houtert

Signaleren en begeleiden van dubbel bijzondere (hoog)begaafde leerlingen

Juf Marga van groep 5 snapt het niet meer. Max is tijdens de lessen van wereldoriëntatie actief betrokken en toont een goede concentratie. Op andere momenten vertoont hij storend gedrag richting andere leerlingen en is hij lastig te corrigeren op zijn gedrag. Juf Marga ziet een grote discrepantie die ze niet kan verklaren. Wil hij niet of kan hij niet? Ze weet het even niet meer en besluit in gesprek te gaan met de IB'er.

'Dubbel bijzondere leerling'

In de literatuur over (hoog) begaafdheid worden zes profielen van begaafde leerlingen onderscheiden (Betts & Neihart, 2010). Eén van deze profielen is de 'dubbel bijzondere leerling'. Dit zijn leerlingen met kenmerken

Voor een leerkracht kan het lastig zijn onderscheid te maken en de onderwijsbehoeften van de leerling goed in kaart te brengen. Het gros van deze leerlingen compenseert of maskeert namelijk het één met het ander en laat op die manier niet

Lastige identificatie

De vraag of je te maken hebt met een dubbel bijzondere leerling is soms lastig te beantwoorden. Er bestaat geen eenduidige identificatiemethode en de kenmerken van de stoornis kunnen de begaafdheid verhullen of andersom. Zo kunnen (hoog) begaafde leerlingen er moeite mee hebben om samen te werken met leerlingen die niet op een vergelijkbaar intelligentieniveau functioneren. Doordat (hoog) begaafde leerlingen leerstof vaak sneller begrijpen en gemakkelijk verbanden leggen, doorzien ze vlot hoe ze een opdracht het beste kunnen aanpakken. Dat wordt door anderen niet altijd begrepen. Ook zal hij niet snel van zijn eigen idee afstappen, als hij al heeft doorzien dat zijn idee het meest effectief is. Deze 'problemen' zijn niet alleen zichtbaar tijdens het samenwerken, maar kunnen zich ook tijdens andere activiteiten

Deze leerlingen hebben behoefte aan ontwikkelingsgelijken met een vergelijkbare problematiek. Pas dan ervaren ze dat ze niet alleen zijn.

van begaafdheid en van leer- en/of gedragsproblemen. Deze problemen kunnen veroorzaakt worden door een onderliggende stoornis, maar kunnen ook voortkomen uit een niet juist afgestemd onderwijsaanbod.

zien waartoe hij eigenlijk in staat is en wat er feitelijk aan de hand is. In het proces van signaleren en afstemmen van het onderwijs speelt de intern begeleider daarom een belangrijke rol.

voordoet. Het mogelijke gevolg is dat de (hoog)begaafde leerling zich terugtrekt uit het contact of zich juist verbaal en fysiek gaat uiten richting leeftijdgenoten. Deze gedragingen zou je kunnen interpreteren als passend bij een ontwikkelingsstoornis. Hoewel soms gedacht wordt dat leer- of ontwikkelingsstoornissen vaker voorkomen bij (hoog) begaafde leerlingen, is hier vanuit wetenschappelijk onderzoek geen bewijs voor gevonden. Een mogelijke reden hiervoor kan zijn dat omgevingsgerelateerde problemen (o.a. niet afgestemd onderwijsaanbod) verward worden met een ontwikkelingsstoornis, en dus met een misdiagnose tot gevolg.

Gedrag interpreteren

Om gedrag goed te interpreteren is het interessant om de functie van het vertoonde gedrag te onderzoeken. SLO heeft een placemat ontwikkeld gericht op de dubbel bijzondere leerling. Zij baseren zich daarbij op de cyclus van handelingsgericht werken, waarbij eerst de onderwijsbehoeften in kaart worden gebracht, alvorens bepaald wordt welk aanbod passend is voor de leerling. **In de fase van het waarnemen** is het belangrijk informatie van verschillende betrokkenen rondom het kind te verzamelen. De leerling kan op school heel ander gedrag laten zien dan thuis. Daarnaast is het interessant het gedrag van de leerling in verschillende schoolsituaties te observeren. In het voorbeeld van Max is het

de moeite waard om zijn gedrag te observeren bij verrijkende reken- en taalopdrachten. In een rijke, stimulerende leeromgeving zal een (hoog)begaafde leerling eerder zijn talenten laten zien dan in een reguliere reken- of taalles. Als IB'er is het daarom van belang om door te vragen bij de leerkracht(en) in welke situatie bepaald gedrag wordt gezien en in welke situaties juist niet. Op die manier kun je samen achterhalen waar de mogelijke oorzaak van het gedrag zit. **In de fase van begrijpen** breng je in kaart wat de leerling nodig heeft en van wie. Hierbij is het van belang ook de leerling te betrekken. Geef de leerling inzicht in zijn sterke en zwakke kanten en onderwijsbehoeften. Wat heeft hij nodig om bepaalde vaardigheden toch te kunnen leren. In de daaropvolgende

fase van beschrijven ontstaat het plan van aanpak. Daarin staat duidelijk wat de leerling gaat leren, op welke manier (gekozen methodiek/materiaal), wanneer, waar en wie hem daarbij begeleidt. Hoe duidelijker dit wordt omschreven, hoe makkelijker het is om het proces en het resultaat te evalueren. Verwacht in de **realisatiefase** geen snelle resultaten. Verandering kost tijd. Als IB'er is het goed de leerkracht(en), ouders en de leerling hier vooraf van op de hoogte te brengen om teleurstelling en frustratie te voorkomen. Bespreek en onderzoek samen wat werkt en wat niet. Doordat een gekozen aanpak niet altijd direct tot het juiste resultaat leidt, moet het plan soms meerdere keren aangepast worden alvorens je het gewenste resultaat bereikt.

Extra aandacht

Het is voor een (hoog)begaafde leerling met een leer- en/of gedragsstoornis van belang dat je zowel tegemoet komt aan de (hoog) begaafdheid als aan de bijkomende problematiek. Naast de 'algemene' aanpassingen als compacten en verrijken, moet er extra aandacht zijn voor het zelfbeeld van de leerling. (Hoog)begaafde leerlingen met een bijkomende stoornis zijn vaak afgewezen door anderen en voelen zich vaak anders, waardoor ze een lager zelfbeeld ontwikkelen. Daarnaast zorgt de identificatie van de bijkomende problematiek er vaak voor dat de verwachtingen van leerkrachten naar beneden worden bijgesteld. Ook moet je extra aandacht geven aan het ontwikkelen van sociale vaardigheden. Deze leerlingen hebben behoefte aan ontwikkelingsgelijken met een

vergelijkbare problematiek. Pas dan ervaren ze dat ze niet alleen zijn. In de praktijk zien we dat sommige dubbel bijzondere leerlingen worden doorverwezen naar een voltijdvoorziening voor (hoog) begaafde leerlingen en andere worden doorverwezen naar een vorm van speciaal onderwijs. Wat de meest passende onderwijsplek is, hangt af van de onderwijsbehoeften van de leerling. Daarnaast is het in beide gevallen van belang om expertise uit te wisselen, zodat je zowel tegemoet kunt komen aan de (hoog)begaafdheid als aan de bijkomende problematiek. ■

Maartje van den Brand is orthopedagoog voor OnderwijsZorgTeam en coördinator van Talent in Beeld voor het samenwerkingsverband Plein 013. Zij is als expert aangesloten bij de

kenniskring van Fontys die onderzoek doet op het gebied van (hoog) begaafdheid.

Ton van Houtert is opleidingsdocent aan de Fontys HKE Pabo Tilburg en aangesloten bij de kenniskring die onderzoek doet op het gebied van (hoog)begaafdheid.

Anouke Bakx is lector Leren & Innoveren aan de Fontys HKE. Ze houdt zich bezig met de kwaliteit van de leraar, met speciale aandacht voor (hoog)begaafde leerlingen.

Samen met Esther de Boer schreven zij het boek 'Werken met begaafde leerlingen in de klas'.

*Meer weten?
<https://talentstimuleren.nl/thema/dubbel-bijzonder/hulpmiddel/4030-de-bijzonder-begaafde-leerling>*

SAMENVATTING

Het is moeilijk om de groep 'dubbel bijzondere' leerlingen goed te herkennen. Belangrijk is om ook van deze leerlingen de onderwijsbehoeftes goed in kaart te brengen, waarbij met name een goede analyse van het leerlingprofiel relevant is. Extra zorg moet je bieden aan het versterken van het zelfbeeld van de leerling, omdat hij vaak voelt dat hij niet bij de groep past waarin hij wordt geplaatst. De placemat van het SLO kan hulp bieden bij de juiste aanpak.

TIPS

- Gedrag dat je waarneemt, is niet altijd makkelijk te interpreteren. Probeer altijd eerst de oorzaak van het gedrag te achterhalen en laat je niet leiden door enkel het zichtbare gedrag.
- Kom zowel tegemoet aan de (hoog) begaafdheid als aan de bijkomende problematiek.
- Ga uit van de sterke kanten van de leerling. Daarmee kan hij succeservaringen opdoen en werk je aan zijn zelfvertrouwen.